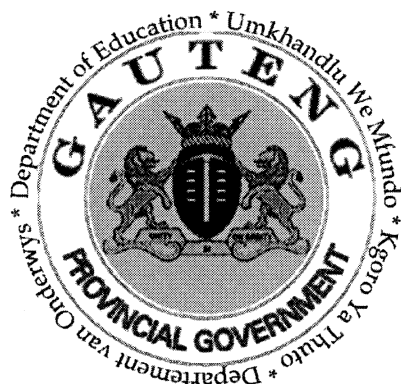

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG

(Pampiri ya Bobedi)

HG

930-1/2

SESOTHO SECOND LANGUAGE HG: Paper 2

10 pages

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

HLAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG
(Pampiri ya Bobedi)

NAKO: Dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO

- Pampiri ena e na le dikarolo tse hlano, e leng A, B, C, D le E.
- Araba dipotso tse PEDI feela ho tswa dibukeng tse PEDI tseo o ithutileng tsona.
- Ngola ka makgethe le ka Sesotho se hlwahlwa

KAROLO YA A
DITHOTHOKISO

POTSO 1

Tlhaka ya Basotho – P.T.P.K. Maboea

Bala dithothokiso tse latelang o nto araba dipotso:

Qotso A

Lempetje	
Ntho makgakgarapa towe, Botle bo kae, ramahwasha? Ho nna botle ke ho itseba, Ho tseba seo ke leng sona, Bokgabane ke mmala wa ka, Wena ha o iphetolaka tjee?	5
Ha nka tseba sepheo sa hao, Ka tseba seo o se tjantjellang, Ka ho iphetolaka mmala hoo.	
Botaleng o motala, Bofubedung o mofubedu.	10
Phetsa, ke a tshwere mano a hao, O nkwe lekokong la nku, O motsomi wa meya ya batho.	

- 1.1 Badisisa mola 1 ho isa ho 4 ebe o bontsha ka moo kganyetsano e sebedisitsweng ka teng.

(2)

Phetla

- 1.2 Hobaneng lempetje le dumela hore le kgabile ka mmala? Hlalosa o hlahisa dintlha tse PEDI. (2)
- 1.3 Sehalo se sebedisitsweng thothokisong ena ke sa mofuta ofe? (1)
- 1.4 Seroki se sebedisitse tshwantshiso thothokisong ena, sepheo e le ho hlahisa molaetsa o itseng.
- 1.4.1 Tshwantshiso e sebedisitswe ka tsela e jwang? (2)
- 1.4.2 Qolla polelo e bontshang hore mona ho buiwa ka ho hong, e seng lempetje. (1)
- 1.4.3 Ke mantswe afe a MABEDI a hlalosing sebopeliso sa lempetje? (2)
- 1.5 Qoqa ka mekgabisopuo / dikapuo tse sebedisitsweng thothokisong ena. Kgetha tse HLANO feela. (10)

Qotso B

Lefitori la ngwetsi	
Ya apara ngwetsi ho supa tlhompho, E hlompha ka lefitori le letshwanahadi, Le ntlafaditsweng ke dishweshwehadi, BoMphatlalatsane, Selemela, boKgwedi, Ho le kgabisa ka bophatshwana ba lona.	3
Lefatshe le ora tshireletso ya lefitori, Le le apesa ho kupetswe bofeela ba lona, Ngwetsi e ne e ka tsamaya jwang e le feela?	6
Ha o bone lefatshe le le boimanyana, Moo bosiyong ba lefitori le leng bobebe.	9
Boholo ba lefitori ke bo tshabehang, Ha le apesa ditloholo tsohle tsa lefatshe, Kajeno motho o bona le leihlo la sefofane, Se tseba le ho ikotlolla se sa qamake, Athe bosiyong ba lefitori ha se bonwe.	12
	15

- 1.6 Ka ngwetsi le lefitori seroki se bolela eng? (2)
- 1.7 Qoqa ka mothofatso e hlahellang thothokisong ena o be o bontshe sepheo sa ho e sebedisa. Hlahisa dintlha tse THARO feela. (6)
- 1.8 Fana ka mabitso a dinaledi tse sebedisitsweng thothokisong ena. (2)
- 1.9 Morero wa ho sebedisa dishweshwe mona ke ofe? (2)
- 1.10 Iphumanele mela moo ho sebedisitsweng neeletsano o be o fane ka sepheo sa ho etsa jwalo. (3)

- 1.11 Hlalosa se bolelwang ke mola 6 o be o qolle lentswe le sebedisitsweng ka tsela e sa tlwaelehang moleng oo. (2)
- 1.12 Lentswe le qotsitsweng ho 1.11 le sebedisitswe e le mokgabiso ofe wa puo? (1)
- 1.13 Sepheo sa ho sebedisa lebotsi moleng wa 8 ke sefe? Hlalosa. (2)
- [40]

MATSHWAO A KAROLO YA A: [40]

**KAROLO YA B
TSHWANTSHISO**

POTSO 2

Leru le Lefubedu – T.W.D. Mohapi

Bala qotso o nto araba dipotso

Qotso A

Moshweshwe: Mona lefatsheng ntho e kgolo ke tebello ... re robala re lebelletse hore tsa ka moso e tla ba tse monate. Ka mohlomong ho be jwalo ... ka mohlomong ho se phethahale jwalo. Ee, Mohlomi o ne a etelwe ke badimo, ba mmontsha leru le lefubedu la lerole le tlang ho hlaha ka botjhabela, le nohang ho tla ha ditjhabana tse matla, tse ratang ntwā. Ee, kgotso re a e batla, empa setjhaba sa Basotho se senyenyane ha kale se tla qhalangwa seka mohodi ha o apoha letsatsing la hoseng; se tla tlatlapuwa mme se futsanehe; tlala e tla solla le diphula, maralla le metsana. Ka lebaka la tlala, bontate ba tla ja bana ba bona, metswalle e tsohelane matla, bana ba motho ba hloyane, mme bara ba bolaye bontata bona.

Ho jwalo kajeno. Ke lebelletse Masopha le Sekgonyana ho tla tshohla le nna kibiditla ena e mahetleng a ka. Kgotso e kae ha e sale leru lena le lefubedu le fihla? Moedi wa naha ya setjhaba sa ka o ya o ntse o honyela seka kgudu e honyetsa hlooho, empa ona ha o hlahe hape, o nyamella ruri.

Mohokare e batla ho iketsa sera ho nna, re tla nwa kae ha re arolelana metsi, athe Phuthiatsana e fepela bana le ditsuonyana feela....?

- 2.1 Morena Moshweshwe o bonahala a hlokofetse haholo tabeng tsena. Ebe lebaka keng? (2)
- 2.2 Moshweshwe o amana jwang le Masopha le Sekgonyana? (1)
- 2.3 Batho ba dula ba lebelletse eng bophelong? Hlalosa. (2)
- 2.4 Na tebello ee e ye e phethahale ka mehla? (1)

- 2.5 Polelo ee e bolelang? **Ho etelwa ke badimo.** (1)
- 2.6 Ho ya ka ditaba tsa bukeng **Leru le Lefubedu** le bolelang? (2)
- 2.7 Moshweshwe o sebedisitse mantswe a latelang ho hlalosa maemo a ditaba naheng ya hae. Bontsha ka moo a amahantseng mantswe ana le bophelo bo renang naheng eo.
- 2.7.1 Mohodi
- 2.7.2 Kgudu 2x2=(4)
- 2.8 Phuthiatsana eo ho buuwang ka yona moo ke eng? (1)
- 2.9 Badisisa puonotshi ya Moshweshwe seratswaneng se ka hodimo o ntano fana ka botho ba hae o itshetlehile puong ena. Hlalosa botho boo ka botlalo. (6)

Qotso B

Ratsiu	:	Enwa motho ke senatla hara tse kileng tsa phela. Bona le tsipasehole e tlile le yona. Baruti, athe bona ho sarelwa ho pepeneneng.
Makwanyane	:	Basotho! Theang tsebe le mamele. Lesang ho nna le hlwephetsa nako e ile. Lesang ho ingamangama, shebang pele. Re betletswe tsela ho setse feela hore re e hlaolele. Re sietswe naha ke ya rona, ha re e lemeng re kgore. Morena o re sebeleditse. Ke nnete re se re kgaodisana Mohokare, empa eo taba re tla e lokisa, meloko e tla e lwanela ho ya ho ile. Morena Moshweshwe o re sietse kgotso, o re sietse pula, o re sietse nala. Leru le aparetse Lesotho, empa leru le lefubedu re le hlotse. Tsamaya ka kgotso... Moshweshwe!

- 2.10 Ho ne ho hlahile eng ha dibui tsena di tla thea puo ena? (1)
- 2.11 Puong ena Makwanyane o utlwahala eka ha a kgotsofala ka ho phethahala. Ke dintho dife tse PEDI tseo a ntseng a di belaela? (4)
- 2.12 Maemo ana a ditaba a ile a thefula morero wa baruti jwang? (2)
- 2.13 Makwanyane o ne a bolela eng ka polelo ena: **Morena o re sebeleditse?** (2)
- 2.14 Mohakare o emetse eng paleng ena? Hlalosa ka botlalo. (4)
- 2.15 Basotho ba nka Moshweshwe e le senatla. Tiisa taba ena. (3)
- 2.16 Ho ya ka wena ha Moshweshwe a ne a dumetse ho kolobetswa, ketso ena e ne e tla tswela maburu molemo ka tsela e jwang? Hlahisa dintlha tse PEDI feela. (4)

MATSHWAO A KAROLO YA B: [40]

**KAROLO YA C
PALE**

POTSO 3

Mehaladitwe ha e eketheha – T. Mafata

Bala diqotso o nto araba dipotso

Qotso A

Mahlo a tsebang ho phunyeletsa ka harehare ho seo a se bohileng, ha a ne a ka thelela ka hare ho sekgutlo sena, a ne a tla laetsa mmohi ka ditaba tsa kananelo e monyelang mmeleng sa lebeso la motsididi ha le thopotela bohobeng ba phofo ya poone, bo dipharaphara. Mahlo a jwalo a ne a tla simolla ka ho dumedisana le nokana e hapang methapo ya kutlo ka ho tsanyaola mmimo wa dihlozilweng, e o tsanyaola, e o letsa e theosa sekgutlo. Kgabareng, mahlo ao ha a geta ho bidika le yona ho leba tlaase moo e ilo tswapela teng, le hona a le boleya ke ho hlollwa le ho thokolwa ka matla hakaalo, a ne a tla amohela phomose tso ena ya mantlha, e monatenate, e tlatsang ho redimoloha, ka ho bobothelaha hodimo moo nokana e simolohang teng, moo sekgutlo se otlotlotse matlapa a masweu jwalo ka kgosi ha e otlotlotse matsoho ka bobedi pele, e le ha e phatlalatsa molaetsa wa kananelo le kamohelo e mofuthu ho setjhaba sa yona seo e se ratang haholo. Ho sa le jwalo, mahlo ana a motwaitwai, semamedi sa makodilo a mohlaka, a ne a tla pallwa ke bottle bo hlolang ba dishweshwe tsa mehaladitwe, tse emeng di athametse mahlasedi a letsatsi ha a hlaha ka botjhabela mme a otlana hodima tsona; ha morao a bohe ha dishweshwe tsena di kgutla di eketheha ha di nyenyeletswa ke moya o mosesane, jwale di kgaba ka botjha di peketlile mebala. Ho sa le jwalo, a ne a tla boha mekgabo e meng, e itswakileng ka botalana ba phula – phatehadi e bottle bo hapang, e ikadileng ka makgethe ka botjhabela ho nokana. Jwale mona a ne a tla paqama, a ikale, a iketle, a mamele monate wa ho bidika butlebutle ho ya le phula; a bohe dithaha le dithahakgube tsa tlhaho ha di apoha di hlwele melepe setha; le ha di fihla di ipopa mmoho le mapau hara sepakapaka, mme di kgutla di ithe thathalalaaa! hodima botala ka boitsebelo bo boholo. Tsena di ne di tla bonwa, le hona, di etsahala ka hara molodi wa mangenengene a metsi a dihlabane, kgutlong sa maloti a mora Mokhachane wa Peete. Kgabareng, ha methapo ya kutlo e batla e thapoloha, ditsebe ha di qalella ho thalatsa ka diqola tsohle tsa phula, mmohi o ne a tla qala ho ipalla ka tsa bophelo ba setjhaba sa sekgutlo masimong a sona; a bone masimo ao ekang a phehile kgang e kgolo le phula ka botalana ba dijalo tsa ona, a ikgohlileng tlasa mehlomo e amohelang metsi a pula matlapeng a masweu, matlapa a fepelang mehaladitwe ka matsoho a mabedi.

3.1 Mongodi o hlalosa tikoloho ya Mohlakeng ka tsela e hlakileng a sebedisa polelo tse etsang hore mmadi a araburetse seo a buang ka sona hobane se bopa ditshwantsho tse itseng. Fana ka mefuta ya karaburetso e hlahiswang ke dipolelo tse latelang:

3.1.1 Molodi wa mangenengene a metsi. (1)

3.1.2 Bottle ba dishweshwe tsa mehaladitwe. (1)

3.2 Fana ka setaele le puo tse sebedisitsweng ke mongodi ha a hlalosa tikoloho ena. Tiisa karabo ya hao ka diqotso tse tswang serapeng sena. (4)

- 3.3 Mongodi o bolelang ka melepe le dithaha. (1)
- 3.4 Tikoloho eo batho bana ba holetseng ho yona e bile le tshusumetso e jwang maphelong a bona:
- 3.4.1 Kgama (3)
- 3.4.2 Mafikeng (3)
- 3.4.3 Paulosi (3)
- 3.4.4 Dibakiso (3)
- 3.5 Mokhachane wa Peete ke mang? (1)

Qotso B

E ne e se feela Kgama a neng a setse a hlakane hlooho. O ne a bone ha Theko a se a apesitswe mokgohla a tlakwa ka menyakwe le dithoko, medidietsane le dithenekiso. Batho ba baholo le maphurakgwahla ba ne ba mo ntshitse hara motse ba mo apesitse leredi le letjha la ho kena mokgahle sele, ba mo hlweseditse sethaleng sa bophelo bo botjha. Ha a kgutla mophatong o ne a tiilo hlobola diaparo tsa hae tsa boqai, a apare disele; a se a sa tlo lomisana qaati le bashanyana, empa a tiilo ja hlooho le banna. O ne a tiilo amohelwa malapeng e le motho e moholo, e seng moshanyana. A qeta matsatsi a phomolo ya mariha ao a hlokolehile maikutlo ha bohloko. Le naheng mane bophelo ba bodisana ba mo tsukutla, eka hoja bashanyana ba bang ba ne ba mo leka ka boomo. Moo ba kopanang le yena teng ba ne ba qoqa ka ditaba tsa lebollo feela, ba boledisa ka moo Theko a neng a ilo lata bonna ka teng; ka moo bona ba neng ba tla ithoka ha monate ka teng mohla ba bollang; le ka moo ba neng ba tla tena maqapha a tailweng hantle, a kgabisitsweng ka mamao le mangelengene ka teng. Ha ho sa hlahlathwe tseo, ho ne ho ikgopotswa mangae a monate, ao ho neng ho ithutilwe ona dinakeding, ebile ho thwe yena o ne a sa tsamaye dinakeding.

- 3.6 Kgama o hlantshwa hlooho ke mang? Ha a etsang? (2)
- 3.7 Hobaneng Theko a tlokwa ka menyakwe le dithoko? (2)
- 3.8 Kgama le Theko ba fihletse karolo ya bophelo moo ba tlang ho latela tsela tse fapaneng. Hlalosa tsela tsena. (4)
- 3.9 Qalong ya pale Mafikeng o ile a hlahisa maikutlo a hae a mabapi le bokreste. Ebe dipelaelo tsa hae di ile tsa itlhabisa maphelong a Kgama le Theko? Hlalosa ka botlalo. (4)
- 3.10 Hobaneng batswadi ba Theko ba ne ba kgolwa hore ho kula ha Theko ke boloi? Hlalosa o itshetlehe ka ditaba tsa Hlahlalebajwa. (3)
- 3.11 Ho ya sekolong ha Kgama ho ne ho sa thabelwe ke baahi ba Mohlakeng. Tshehetsa polelo ena. (5)

MATSHWAO A KAROLO YA C: [40]

KAROLO YA D
DITSHOMO LE TSA SETSO

POTSO 4

Bokgeleke ba Basotho – R. Moeketsi

- 4.1 Hlalosa hore papadi tsena tse latelang di bapalwa jwang.
- 4.1.1 Seqatamajwana
- 4.1.2 Tsidikokwana
- 4.1.3 Lesokwana
- 4.1.4 Sediadia
- 4.1.5 Malatadianatsela 2x5=(10)
- 4.2 Dithoko tsa Sesotho di ka sebediswa ho bontsha maikutlo a itseng a seroki.
Fana ka a MARARO. (3)
- 4.3 Hlalosa maele ana:
- 4.3.1 Kgomo boela hae o hodile.
- 4.3.2 Leboela le a ja.
- 4.3.3 Di a bela, di a hlweba.
- 4.3.4 Fa o fa fi.
- 4.3.5 Matlo a matle diotlwana feela. (5)
- 4.4 Fana ka sebopeho sa maele a mahlano a hlahellang ho 4.3. (5)
- 4.5 Bapisa ditlhaloso tse ho A le dilotho tse ho B.

A	B
4.5.1 Lehodimo le lefatshe	(a) Nama ka ntle letlalo ka hare.
4.5.2 Ke mpa ka mokgubu	(b) Psheha la ntemoholo tshintshi ha e le dule.
4.5.3 Mollo	(c) Kgomo tsa makeleketla tse jang jwang di bothile.
4.5.4 Sekele	(d) Phate di a lekana
4.5.5 Kila ya kgoho	(e) Thota e shweshwe e nngwe
	(f) Nonyana e siyang mahe e balehe

(5)

- 4.6 Tshomong ya Kgubetswana le Talane re ithuta ka dimelo tse fapaneng tsa batho. Akaretsa hakgutshwane ka phapang e teng pakeng tsa Kgubetswana le Talane. Itshetlehe ka taba tse tshomong ena. (4)
- 4.7 Fana ka matshwao a ditshomo o itshetlehile ho tse latelang:
- 4.7.1 Puo
  - 4.7.2 Kgohlano
  - 4.7.3 Tharollo
  - 4.7.4 Baphetwa
  - 4.7.5 Qalo le qetelo (5)
- 4.8 Hlalosa mefuta ya dijo tse latelang.
- 4.8.1 Lehotha (1)
  - 4.8.2 Mokomete (1)
  - 4.8.3 Potele (1)

MATSHWAO A KAROLO YA D: [40]

**KAROLO YA E
MOQOQO**

POTSO 5

Pelong ya ka – S.M. Mofokeng

Bala diqotso o nto araba dipotso

Qotso A

E jwalo metswalle ya nnete. Se jwalo setswalle sa nnete. Ha dintho di dubehile, ho le mahleke, eka lefatshe le eme, ha le sa tswela pele, tsohle di le bosula; ha o ikutlwa o lahlehile, hore o behe matsoho hlohong, o lle haholo o re: "A nna elwa, ngwana batho! Ka tla ka le bona!" Ha ho le jwalo se a hlahela. Mohlomong phoso ke ya hao, ngwaneso, mohlomong o mpa o kene ka phoso kgohlong e mona ya ba lahletsweng ka ntle kgohlong e tshwereng dikebekwa le ba madimabe, bao lefatshe le sitwang ho ba kgetha hobane le sa kgathalle ho etsa jwalo. O ikutlwa o kgathetse, o tenehile, ho fihlile moo o sa boneng hore na ho thusang ho phela; hore o akgele teu, o arohane le bophelo bona bo babang. Hona moo, ngwaneso, metswalle ya hao ya sebele, e o tsebang le e tsebang mefokolo ya hao le tsohle tse lokileng tse ho wena, yona e sa o kgothatsa, e ntsha matsoho a yona mme e a o tshheheta, e o tshedisa kgohlo ena e tshabehang. Mme ha o elellwa hore ho sa na le ba nahanang hore o sa hlokahala fatsheng lena, o tsoha molota, tshepo ya hao e a hola mme o a pholoha.

- 5.1 Sehlooho sa moqoqo oo ke sefe? (1)

- 5.2 Setswalle sa pele o se fumana neng? (1)
- 5.3 Mongodi o leka ho re lemohisa eng ka setswalle? Qoqa ha kgutshwanyane. (5)
- 5.4 Qolla nako tse THARO tseo ka tsona o iphumanang o hloka metswalle. (6)
- 5.5 Lebaka ke lefe le etsang hore motho a se tsebe ho phela kante ho metswalle? (2)
- 5.6 Hlalosa polelo tsena:
- 5.6.1 Ho le mahleke. (2)
- 5.6.2 Ho akgela teu. (2)
- 5.6.3 Ho tsoha molota. (2)
- 5.7 Seo o lokelang ho se etsa ha o foseditse motswalle wa hao ke sefe? (1)
- 5.8 Bolela motswalle wa motho wa sebele, ya ratang batho ba hae kaofela. (1)

Qotso B

Empa o tla lemoha hore qetello ya mofuta ona oo re tswa bua ka wona ha se ya mmaruri. E ba teng ha mmele o sa ntse o hloka phomolo feela hobane wona o a fokola; e ya be e se hore moya o kgathetse. Moya ha o kgathale. Wona ka mehla o ntse o rata ho tswela pele, o mpa o sitisa mmele ona o fokolang. Pelo e a rata (ke ho re wona moya) ho mpa ho iphokolla mmele. Ha mmele o se o phomotse, qetello eo re ne re re ke qetello e a feela, e tshwana le motse o ka thoko ho tsela oo re fapohelang ho wona re kgathetse, re lapile re bile re nyorilwe. Re mpa re fapohela feela, tsela ha e felle teng mme ha re se re phomotse, re boetse re simolla hape. E ne e mpa e le qetello e iphetelang. Hobane qetello ya mmaruri, ngwaneso, ke ntho eo re e tshabang, ke ntho e bohloko haholo ruri e re sisimosang maikutlo.

- 5.9 Qetello ya motho wa mmaruri ke efe? (1)
- 5.10 Ke hobaneng qetello ee e le bohloko? (2)
- 5.11 Batho ba itshedisa jwang qetellong ee ya mmaruri? Qoqa. (3)
- 5.12 Bolela dintho tse PEDI tse tepeletsang motho ha a di etsa? (2)
- 5.13 Mongodi o re karolo ya motho e fokolang ke efe? Hobaneng? (3)
- 5.14 Fana ka dintho tse PEDI tse sa tsejweng ke moya ka mora lefu. (2)
- 5.15 Mongodi o atlehile ho nyalantsha sehlooho le ditaba tsa moqoqo. Hlalosa. (4)

MATSHWAO A KAROLO YA E: [40]

MATSHWAO KAOFELA: 80